

в "ответчікі" найшвидше і найпростіше робити доноси. Згідно цієї інструкції, кожен був зобов'язаний приходити для звіту в повітову військову нараду щотижня, де отримував розписки, які був зобов'язаний зберігати.

Отже, психічне навантаження, яке на початку 1920-х рр. переживали сільські громади і, зокрема, "ответчікі", не могло не позначитися на цілісності їхнього менталітету. Осмислюючи тодішні причинно-наслідкові зв'язки, можна зрозуміти природу появи унікальної української приказки, якій нема аналогів ні в якого іншого народу – "Моя хата з краю і я нічого не знаю". Згадана приказка є наслідком перебування України в надто важких умовах поневолення і відчайдушного прагнення українського селянина вижити.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України. – К.: Академвидав, 2008. – 677 с.
2. Див.: Горліс-Горський Ю. Холодний Яр. роман у 2-х ч. – Львів, 1992.
3. Медвин в огні історії (Історико-мемуарні нариси, оповідання). – К.: Просвіта, 2000. – 80 с.
4. Енциклопедичний словник // <http://lib.deport.ru> (за даними на 11.05.2010)
5. Державний архів Черкаської області. – Ф.Р. –189, оп.1. спр. 40.
6. Державний архів Київської області. – Ф.Р. –2789, оп.1. спр. 12.
7. Національний музей історії України. Фондосховище. Документ: "Приказ № 2". – РД 8965.
8. Петренко В. Українська національно-демократична революція: до питання про роль інституту "ответчиков" у придушенні селянського повстанського руху на Київщині в 1920–1924 рр. // Доба. – Ч. 1. – Черкаси, 1998.

Анотація. Чорномаз Б.Д. *Український менталітет как объект агрессии. На основании новых исследований методов насаждения в Украине большевицкого режима в 1920-х гг. автор приходит к мысли, что репрессии и политика запугивания наносили украинству вред, намного более ощутимый за физические потери. Он доводит, что объектом большевицкой агрессии была ментальность украинского этноса.*

Ключевые слова: українці, ментальність, большевики, агресія

Summary. Chornomaz B.D. *Ukrainian mentality as object of aggression. On the basis of the resent reseaches of the methods forcing the Bolshevistic rgime in Ukraine in the 1920 the author comes to the repressive methods and the policy of thveatening caused the consequences exceeding the dvamatic loss of ethnic Ukrainian population/ The autor avgues that the object of Bolshevistic aggression was the mentality of the Ukrainian people.*

Key words: Ukrainians, mentality, Bolsheviks, aggression

Надійшла до редколегії 07. 03. 2010 р.

Затверджена до друку 10.06. 2010 р.

В.М.Лазуренко, Л.В.Фрей

УДК 94(477)“1927/1934”–058.232.6

ПОДАТКОВИЙ ТИСК РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ НА ЗАМОЖНЕ СЕЛЯНСТВО УКРАЇНИ В ПЕРІОД КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ (1927–1934 рр.)

Автори статті простежують проблему податкового тиску радянської влади на заможне селянство в умовах формування та утвердження радгоспно-колгоспної системи в УСРР. Аргументовано наголошують на знищенні у хліборобів почуття господарів, перетворенні їх на політично безправних та економічно залежних виробників сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: заможне селянство, сільське господарство, колективізація, податковий тиск

Серед важливих проблем українського сьогодення значної уваги заслуговують трансформаційні процеси в аграрному секторі економіки. Кризовий стан сільського господарства значно підвищує в суспільстві й наукових колах інтерес до соціально-економічних проблем, надто до процесу формування ринкових відносин. У зв'язку з цим явища й тенденції, що відбувалися на терені України в минулому, потребують глибоких аналітичних оцінок. Цим зумовлена нагальність ґрунтовного аналізу особливостей податкової політики радянської влади щодо економічно міцного (заможного) селянства в період колективізації.

На самому початку запланованої тоталітарно-більшовицьким урядом колективізації заможне селянство, або ж як його нарекли радянські диктатори – “куркульство”, становило основним елементом соціально-економічної структури села, що було результатом розвитку дрібнотоварного виробництва. Заможні селяни мали в порівнянні з іншими соціальними групами наприкінці доби непу міцні, повністю забезпечені робочою худобою та реманентом господарства. Вони постійно розширювали свої земельні наділи й були зацікавлені у наслідках своєї праці на землі і це мало величезний вплив на піднесення продуктивних сил.

Однак тогочасне партійне керівництво добре розуміло економічну доцільність та перспективність розвитку в інтересах радянської держави індивідуального селянського господарства. Але ж, поряд з цим, економічно міцне, приватне господарство ніяк не вписувалося в тогочасну комуністичну доктрину і, більше того, було серйозною загрозою міцніючій тоталітарно-більшовицькій системі.

Метою статті є визначення тиску податкової політики радянської влади в українському селі на заможне селянство в умовах формування та утвердження радгоспно-колгоспної системи. Об'єктом дослідження є власне податкова політика в період колективізації (1927–1934 рр.). Предмет дослідження виступає система грошових і натурально-продуктових податків селянства УСРР, форми та методи їхнього стягнення.

Сучасній історичній науці властиве розширення дослідницької тематики періоду колективізації. Вагомим внеском у з'ясування проблеми податкової політики більшовицького режиму стали праці С.В. Корновенка, Т.Ю. Козацької, С.А. Міняйло, які вийшли друком у роки незалежності України [1]. Ці та інші історики з сучасних, незаангажованих комуністичним мисленням позицій досить усебічно висвітлили специфіку податкового тиску на селянство в період першого радянського десятиріччя в Україні.

Підсумовуючи їхній доробок, зазначимо: радянська держава всіма доступними засобами намагалася максимально використати економічний потенціал заможних господарств для зростання продуктивності сільського господарства, забезпечення потреб промисловості у сировині, а робітників і мешканців міст – продуктами харчування. У цьому напрямку головну ставку більшовики робили на податкову політику. Саме господарства заможних селянських груп ставали об'єктом найбільшого податкового тиску, що безумовно, викликало незадоволення в їхньому середовищі. Не випадково, ще в 1918 р., виділяючи основні принципи податкової політики щодо селянства, Ленін наголошував на тому, що головний податковий прес повинен відчутно лягати на плечі економічно міцного селянства: “З бідних селян нічого, з середняків помірно, із багатого багато” [2, 492].

За умов нової економічної політики (НЕП) заможний селянин дістав певні можливості зростання, хоча і в ті часи експлуаторські риси так званих “куркульських” господарств ефективно придушувалися податковою політикою. У 1927 р., за офіційними статистичними даними, заможне селянство в Україні становило лише 4%, але саме ним у цей рік було виплачено майже третину загальної суми сільськогосподарського податку [3, 66]. Це ще раз засвідчує той факт, яку економічну міцність мали заможні (економічно міцні) селянські господарства, і саме за їхній рахунок більшовицький режим намагався відбудувати господарку. Але надходження податку від сільського населення виявилось недостатнім, що і спонукало партійне керівництво до адміністративного тиску. Така політика, з одного боку, об'єктивно вела до поступового уповільнення темпів розвитку аграрного сектору, бо заможні селяни переставали бути зацікавлені в розвитку свого господарства, а з іншого, вона породжувала в психології певної частини селянства недбайливо-споживацьке ставлення до роботи на землі.

Друга половина 1920-х рр. позначалася збільшенням прогресивного оподаткування заможного селянства України. Якщо в 1927/28 р. заможні господарства з прибутком 900 і більше карбованців сплачували від 16,2% до 18,5% суми прибутку, то вже у 1928/29 р. частка сільськогосподарського податку цієї категорії господарств збільшилася до 20,2–22,5% [4, 123]. За законом ЦВК СРСР про сільськогосподарський податок на 1926/27 р., у відповідності з рішенням XIV партконференції, встановлювалося жорсткіше оподаткування вищезаможних і середньозаможних господарств. Зокрема, через ітучне завищення доходів від городництва, садівництва, тваринництва, неземлеробських занять, а також посилення принципу прогресії при нарахуванні податкових ставок.

Запровадження "надзвичайних заходів" на початку січня 1928 р., тобто адміністративно-репресивних методів здійснення хлібозаготівель, відповідно вплинуло на принципи податкової політики самої держави. У зв'язку з цим 27 січня 1928 р. була скликана Всеукраїнська нарада завідуючих відділами сільгосподатку окружних фінансових установ, яка розглянула податок на 1928–1929 рр., а також виокремила індивідуальний підхід в оподаткуванні селянських господарств [5]. Класовий принцип оподаткування діяв протягом 1920-х рр., але з інтенсивним пошуком внутрішніх джерел фінансування індустріалізації він набув виразних ознак державної повинності. Монопартійна політична система, дотримуючи ідеологічних засад соціалізму і, водночас, прагнучи завоювати союзника з поміж пролетарських груп селянства, звільнила їх від податку. Загалом у СРСР в 1927–1928 рр. цей привілей мали 8,5 млн селянських господарств [6]. Доповідаючи на третій сесії ЦВК СРСР 19 квітня 1928 р., М. Калінін проаналізував соціально-економічну ситуацію в українському селі: на 25% селянських господарств там припадало 10% доходу, а за попереднім законодавством вони мали платити 3,7% суми податку; середняцькі господарства, яких налічувалося 60%, мали 60% доходу, а податку сплачували 49%; заможні групи села (14%) мали 30% доходу, а сплачували 47% податку [6].

Ця система, тобто співвідношення норми оподаткування і доходу, яка склалася на відповідному політико-правовому ґрунті, не задовольняла державні органи влади. Звільнення незаможних селян від оподаткування певною мірою забезпечувало суспільно-політичну стабільність на селі, а посилення фінансово-податкового тиску на господарства середняків і "куркулів" мало забезпечити швидке надходження коштів на потреби індустріалізації. Податок, окрім мобілізації фінансових ресурсів, виконував і функцію економічного обмеження дрібного товаровиробника, створюючи передумови для колективізації селянського господарства. На початку лютого 1928 р. в Україні звільнили від сільгосподатку 35% господарств, які давали 7–8% загальної суми; для 25–28% господарств сума податку залишалася без змін, а 34% селянських дворів зазнали його відсоткового і сумарного збільшення [7, 27]. 29 лютого 1928 р. політбюро ЦК КП(б)У визнало доцільним запровадження "експертного оподаткування" "куркульських" господарств, тобто класового підходу стосовно визначення норм доходності різних галузей і культур [8, 12]. Селянські господарства розподілялися на п'ять груп (бідняцькі, середняцькі, заможницькі, міцні і маломіцні), які вирізнялися рівнем доходності однієї десятини, відтак податкові органи встановили систему добавок норм доходності з врахуванням наявності коней: 3–5% підвищення норми доходності за наявності одного коня, а якщо 3 голови робочої худоби, то до 10% [7, 28–29].

21 квітня 1928 р. ЦВК СРСР прийняв і надав юридичної чинності "Положенню про єдиний сільськогосподарський податок" [10, 39], яке стало законом. Оподаткуванням охоплювали все сільське населення, що мало господарку, а також колгоспи і радгоспи. Податок нараховували і стягували з кожного господарства за сукупним доходом, одержаним від рільництва, тваринництва, спеціальних галузей (городництва, садівництва тощо), неземлеробських заробітків (зарплати, кустарно-ремісничих доходів), використання власних тракторів у приватному господарстві [9, 21].

Щоб посилити тягар оподаткування найміцніших господарств, передбачалося вжити таких заходів:

1. Якнайповніше врахувати всі джерела прибутку.
2. Прикласти до нормативно вирахованого прибутку збільшення на певний відсоток (приміром у 17% господарств).
3. Допустити експертне визначення прибутку найміцніших господарств (приблизно 7% господарств) [10, 43].

Планом Наркомфіну УСРР передбачалося, що в 1928/29 р. в Україні буде оподатковано в експертному порядку 3% селянських господарств, але фактично було обкладено 1,22%. Заможні сплатили 17% усієї суми податку [12, 94].

У лютому 1929 р. постановою ЦВК і РНК СРСР "Про єдиний сільськогосподарський податок та полегшення обкладання середняцького господарства" значно підвищилося обкладання неземлеробських прибутків селянських господарств. Було також визначено основні

ознаки господарств для індивідуального оподаткування: скупка і перепродаж, торгівля (легальна і нелегальна), лихварство, систематичне застосування найманої праці, здавання сільськогосподарських машин із метою одержання прибутку, наявність механічних і водяних млинів, маслобійок, крупорушок, цегляних заводів та інших промислових підприємств, прибуток від постійного або сезонного здавання в найми приміщень [13, 150].

Звільнивши 35% селянських господарств від податку, уряд фактично переклав увесь тягар виконання фінансової повинності на заможні соціальні групи сільського населення.

Соціально-класовий підхід до оподаткування сільського населення, котрий вирізняв всю податкову систему радянської держави, набув особливого визискового спрямування після скасування НЕПу і початку соціалістичної реконструкції економіки. Основним платником податку на селі були селянські самостійні господарства. Наприклад, у 1928–1929 рр. із 2,0 млн крб. сільськогосподарського податку Проскурівської округи колгоспи та радгоспи внесли 95 тис. крб., а решту – селяни; у Могилівській окрузі з 1,3 млн крб. податку селяни сплатили 1,2 млн; в Артемівській окрузі з 4,8 млн крб. частка колгоспно-радгоспного сектору становила 43 тис. крб. [14, 319].

Посилюючи тиск на “куркуля”, який і так уже був майже повністю придушений податками, 21 листопада 1932 р. Раднарком УСРР прийняв постанову “Про одноразовий податок на одноосібні господарства” [15, 549]. Постанова місцевого радянського уряду, посилюючись на артикул 5-й і 6-й закону союзного уряду, звертала увагу органів влади на “підвищення податку аж до подвоєння одноосібним господарством, що злісно не виконують державних заготівель та на звільнення від податку, повнотою і частково, тих господарств, що акуратно виконали зобов’язання, щодо грошових платежів і планів державних заготівель” [15, 549].

Подвоєння податку для одноосібного сектору фактично виявилось чергового хвилику посилення фінансових стягнень: перша хвиля припадає на квітень 1928 р., коли власне було встановлено норми доходності джерел оподаткування; друга сталася у 1930–1931 р., характерною ознакою якої було підвищення норм доходності з десятини, а третю започаткувала вище згадана постанова РНК УСРР. Вона віддзеркалювала парадоксальну особливість радянської податкової політики першої третини 1930-х рр.: її залежність від виконання основної хлібозаготівельної повинності, фіскально-репресивний характер, класовий принцип оподаткування. Друга частина постанови розкривала функціонально-системні риси механізму здійснення грошової повинності, яка констатувала наступні дії: а) “протягом 2 днів встановити ставки податку для районів, виходячи з економічних обставин та умов кожного району; б) забезпечити закінчення нарахування податку та повідомлення платників не пізніше 5 грудня; в) повнотою одержати податок до 31 грудня по всіх районах і встановити відповідні терміни сплати податку; г) забезпечити постійний систематичний контроль за класовим веденням податку” [15, 549]. Сума одноразового податку в СРСР становила 166,1 млн крб. [16, 80], але з соціально-політичного погляду функціонування цього виду податку підтверджувало історичний факт існування грошової повинності селян. Вони скаржилися на дублювання податків, наголошуючи на їхній нереальності. “Чи має право сільрада, – писав восени 1932 р. колгоспник із с. Різня Малинського району Київської області, – нараховувати на мене такі податки: продподаток, одноразовий збір та самообкладання” [17, 36].

Друга половина 1933 р. характеризувалася черговим посиленням податкового тиску на економічно міцні селянські господарства шляхом перегляду норм оподаткування соціально-економічних секторів. 25 травня 1933 р. ЦВК і РНК СРСР прийняли постанову “Про затвердження положення про сільськогосподарський податок на 1933 рік” [18]. Документ опублікували окремою брошурою.

Відповідно до вищезгаданої постанови, оподаткування заможних відбувалося індивідуальним порядком за реальною доходністю. Сільські ради встановлювали списки й розміри для платників. Якщо дохід господарства не перевищував 1000 крб., то селянин сплачував податок за твердою ставкою – 50 крб., від 1000 до 3000 крб. – 350 крб. плюс 50 коп. із кожного карбованця понад 1000 крб.; від 3000 до 6000 крб. – 1350 крб. і 60 коп. із кожного карбованця понад 3000 крб.; з доходу понад 6000 крб. одразу сплачував 3150 та додатково 70 копійок із карбованця вище встановленої межі доходу [19, 17]. За приховування оподаткованих джерел сільські ради накладали штраф адміністративним порядком, але не

більше двох ставок податку. Закон виявився надто дискримінаційним, хоча податок для всіх секторів був грошовою повинністю, але "тягар оподаткування" виявився різним. 2 червня 1933 р. РНК УСРР окремою постановою підтвердив принцип експертного оподаткування "куркульських господарств", вимагаючи його стягнення стовідсотково до 15 серпня 1933 р. [20]. Боролянський райвиконком Київської області, дотримуючись класової лінії, слухав на своєму засіданні 17 вересня 1933 р. питання про оподаткування чотирьох куркульських господарств с. Мигалки в індивідуальному порядку і вирішив продати їх майно в рахунок суми податку [22, 633]. Райвиконком дозволив сільським радам "справи оподаткування куркульських господарств проводити протягом 2–3 днів, окрім того негайно перевірити стягнення податків із куркульських господарств" [22, 634].

Сільськогосподарський податок, що належав до обов'язкових державних платежів населення, виявився однією з основних грошових форм селянської повинності, юридично виписаної державними законодавчими органами влади, нарахування та особливо стягнення якої відбувалося адміністративно-примусовими й репресивними методами.

Отже, аналіз наявних у нашому розпорядженні документів кінця 1920-х – першої третини 1930-х рр., що стосуються податкового тиску на заможного українського селянина свідчать про те, що спрямованість радянських перетворень на селі об'єктивно вела до знищення у традиційному хліборобові почуття господаря, перетворенню його на політично безправного й економічно залежного від тоталітарної системи виробника сільськогосподарської продукції в одержавлених колективних господарствах.

Література

1. Корновенко С.В. Податкова політика радянської влади в українському селі у відбудовчий період (1921–1925 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01. – Черкаси, 1999. – 173 арк.; Козацька Т.Ю. Формування системи державних повинностей сільського населення Української СРР (1928–1933 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01. – Черкаси, 2006; Міняйло С.А. Податкова політика радянської влади в українському селі в умовах формування та утвердження радгоспно-колгоспної системи (1930–1939 рр.): історичний аспект: дис... канд. наук: 07.00.01. – Черкаси, 2008.
2. Ленін В.І. До проекту постанови ЦК РКП(б) про продрозверстку на Україні // Повне зібрання творів. – Т. 37. – К.: Вид-во політ. літ-ри України, 1973. – 654 с.
3. Ганжа О.І. Українське селянство в період становлення тоталітарного режиму (1917–1927 рр.). – К.: Ін-т історії НАН України, 2000. – 208 с.
4. Історія селянства Української РСР. В 2-х томах. – Т. 2. / Редкол. тому: І.І. Компанієць (гол. ред.). – К.: Наук. думка, 1967. – С. 123–124.
5. Всеукраїнська нарада в справі єдиного с.-г. податку. Політичні й економічні моменти оподаткування села (Виступ заступника нарком фінанс т. Арсона) // Вісті ВУЦВК. – 1928. – 20 січня.
6. Калинин М.М. О едином сельско-хозяйственном налоге (Доклад на III сессии ЦИК СССР) // Экономическая жизнь. – 1928. – 20 апреля.
7. Всесоюзное совещание по единому сельскохозяйственному налогу при Наркомфине Союза ССР, 2–8 февраля 1928 г. – Москва: Фин. из-во НКФ СССР, 1928. – 91 с.
8. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 1, оп. 20, спр. 2751. – 160 арк.
9. Собрание законов и распоряжений рабоче-крестьянского правительства СССР. – 1928. – № 24.
10. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф. 1, оп. 20, спр. 2755. – 112 арк.
11. История советского крестьянства. В 5-ти т. – Москва: Наука, 1986. – Т. 2. – 860 с.
12. Денисовець П.М., Єрмак О.П. Податкова політика радянської держави щодо селянства України // Укр. істор. журнал – 1982. – № 6. – С. 88–96.
13. Лазуренко В.М. Куркуль чи господар? Селянська економіка як соціальна категорія. – Черкаси: Ваш Дім, 2005. – 220 с.
14. ЦДАВО України. – Ф. 30, оп. 2, спр. 3822. – 319 арк.
15. Колективізація і голод на Україні, 1929–1933. Зб. документів і матеріалів. – К.: Наук. думка, 1992. – 736 с.
16. Индустриализация СССР 1926–1928 гг. Документы и материалы. – Москва, 1969. – 533 с.
17. ЦДАВО України. – Ф. 335, оп. 2, спр. 530. – 73 арк.
18. Про затвердження положення про сільськогосподарський податок на 1933 рік. Постанова ЦВК і РНК СРСР // Пролетарська правда. – 1933. – 27 червня.
19. Положення про сільськогосподарський податок на 1933 рік. Постанова ЦВК і РНК СРСР. – Харків: Партвидав ЦК КП(б)У, 1933. – 38 с.
20. Про план скотозаготівель і про м'ясну торгівлю колгоспів, колгоспників і одноосібних трудящих селян. Постанова РНК і ЦК ВКП(б) 10 травня 1932 р. // Комуніст. – 1932. – 11 травня.

Аннотация. Лазуренко В.Н., Фрей Л.В. Налоговое давление советской власти на зажиточное крестьянство Украины в период коллективизации (1927–1934 гг.). Авторы статьи прослеживают проблему налогового давления на зажиточное крестьянство в условиях формирования и утверждения совхозно-колхозной системы в УССР. Аргументировано делают акцент на уничтожении у хлебопашцев чувства хозяев, превращении их на политически бесправных и экономически зависимых производителей сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: зажиточное крестьянство, сельское хозяйство, коллективизация, налоговое давление

Summary. Lazurenko V.M., Frei L.V. Soviet government's taxation pressure on wealthy peasantry during collectivization (1927–1934). The authors of the article trace the problem of the tax pressure of the Soviet government on the wealthy peasantry in the conditions of the formation and consolidation state farm/collective farm system in USSR. They emphasize on the extermination of the farmers' feeling of being owners, political deprivation them of any rights and making them economically dependent producers of agricultural output.

Key words: wealthy peasantry, agriculture, collectivization, tax pressure

Надійшла до редколегії 27. 03. 2010 р.

Затверджена до друку 10.06. 2010 р.

Л.В. Фрей

УДК 94(477)“1930”–058.232.6

НАСЛІДКИ ВПЛИВУ РЕПРЕСИВНО–КАРАЛЬНОЇ СИСТЕМИ БІЛЬШОВИКІВ НА ДОЛЮ “КУРКУЛІВ” УКРАЇНИ

На матеріалах статистики проаналізовано напрямки, форми та методи роботи партійно-радянських і спеціальних державних органів щодо проведення політичного терору проти заможного селянства (“куркулів”) УСРР (УРСР) у 1920–1930-і рр.

Ключові слова: селяни, куркулі, більшовики, репресивно-каральна система

Масові політичні репресії, породжені тоталітарним режимом, досить відчутно вплинули на моральну атмосферу українського суспільства 1920–1930-х рр. Захопивши владу в Україні, більшовики створили державний механізм, чільне місце в якому належало органам державної безпеки. Упродовж всього радянського періоду органи держбезпеки відзначалися наявністю, так би мовити, двох облич: одного – повернутого до населення, яке відкрито залякувало, щоб утримувати “у рамках” суспільство, та другого – таємного – прихованого подалі від людських очей. Насправді ж то був справжній монстр, який тримався у затінку “передової” держави, охороняючи її та самого себе. Керівна комуністична партія робила все, аби народ уявляв ці органи такими, що ведуть тяжку та героїчно-звитяжну битву з хитрим і злісним ворогом.

Метою статті є аналіз напрямків, форм і методів роботи партійно-радянських і спеціальних державних радянських органів щодо проведення політичного терору проти заможного селянства України в 1920–1930-і рр. Об'єктом дослідження є політичні репресії з боку радянської держави щодо тих груп селян, які були зараховані тодішньою владою до так званих “куркулів”. Предметом дослідження є власне механізм формування і здійснення репресивної політики проти заможної групи населення радянської України.

Насамперед зазначимо: сучасній історичній науці властиве розширення дослідницької тематики політичних репресій. Вагомим внеском у аналіз проблеми репресивно-каральної системи більшовицького режиму проти економічно-міцних груп українського селянства 1920–1930-х рр. стали праці М. Шитюка, В. Нікольського, Р. Подкура, черкаського історика В. Лазуренка, які вийшли друком у новітній Україні [1]. Ці фахівці намагаються розглядати особливості механізму розкуркулення та здійснення депортацій селян із політично незаангажованих позицій, на основі матеріалів архівних фондів.

Упродовж свого понад 70-річного існування радянські органи державної безпеки мали різні назви: ЧК – ГПУ (ОГПУ) – НКВД – НКГБ – МГБ – КГБ. Проте всі ці формальні реформації з назвами не змінювали їхньої змістовної сутності та тих функцій, завдяки яким